

新
國
新

تقدیم به:

استاد رسول جعفریان
برای آنچه آموخته‌ام؛ برای دانش، همت، کوشش و بخشش علمی
جناب استاد.

كشف الأوهام [في حلية شرب الغليان في شهر الصيام]

ميرزا محمدتقي نوري مازندراني (١٢٦٣-١٢٠١ ق) والد محدث نوري

مقدمه، تحقيق و تصحيح: علي رضا اياذر

سرشناسه: نوری مازندرانی، محمدتقی بن علی محمد، ۱۲۰۱-۱۲۶۳ق.
عنوان و نام پدیدآور: کشف الاوهام [فی حلیة شرب الغلیان فی شهر الصیام] / محمدتقی نوری مازندرانی والد
محدث نوری؛ مقدمه، تحقیق و تصحیح: علیرضا اباذری.
مشخصات نشر: قم: آیین شریعت، ۱۴۰۲ش.
مشخصات ظاهری: ۲۷۶ ص.
شابک: ۷-۰۱-۵۵۴۴-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی: فیبا.
یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۶۳-۲۷۶؛ همچنین به صورت زیر نویس.
یادداشت: نمایه.
موضوع: قلیان - فتواها / Hookahs - Fatwas
موضوع: توتون - فتواها / Tobacco - Fatwas
موضوع: روزه (اسلام) - فتواها / Fasting - Religious aspects - Islam - Fatwas
موضوع: فتوهای شیعه - قرن ۱۴ / fatwas, shiites - 20th century
موضوع: فقه جعفری - رساله عملیه / Islamic law, Ja'fari - Handbooks, manuals, etc
موضوع: قلیان / Hookahs
موضوع: توتون / Tobacco
شناسه افزوده: اباذری، علیرضا، ۱۳۵۳- ، مصحح، مقدمه نویس.
رده بندی کنگره: ۱۹۸ / BP ۶
رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۳۷۹
شماره کتابشناسی ملی: ۹۲۲۱۸۷۴

کشف الاوهام [فی حلیة شرب الغلیان فی شهر الصیام]

محمدتقی نوری مازندرانی (والد محدث نوری)

تصحیح و مقدمه: علیرضا اباذری

ناشر: آیین شریعت

نوبت و سال چاپ: اول / ۱۴۰۲ش

شمارگان: ۵۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰۰ تومان

شابک: ۷-۰۱-۵۵۴۴-۶۲۲-۹۷۸

فهرست

۷.....	❖ مقدمه .....
۹.....	تاریخچه تنباکو و پیدایش قلیان .....
۱۹.....	آثار اجتماعی، ادبی و سیاسی .....
۲۵.....	رساله‌های نگاشته شده درباره تنباکو و قلیان .....
۳۵.....	شرب تنن از تحریم تا عدم مفطریت: سیری کوتاه تا ابتدای قرن ۱۴ .....
۵۵.....	شرح احوال نویسنده .....
۵۵.....	زنده‌ای در بین مردگان .....
۵۷.....	وفات .....
۵۸.....	حدیث دیگران درباره مؤلف .....
۵۹.....	اوضاع اجتماعی و شکایت از روزگار .....
۶۱.....	جایگاه علمی .....
۶۲.....	آثار .....
۶۷.....	فتاوی خاص .....
۶۸.....	کتاب حاضر و ماجراهای آن .....
۸۴.....	نسخه‌شناسی و روش کار .....
۸۶.....	تشکر و اعتذار .....
۸۷.....	تأخیر و انصراف .....
۸۹.....	بسم الله الرحمن الرحيم .....
۸۹.....	کشف الأوهام [فی حلیة شرب الغلیان فی شهر الصیام] .....
۱۱۶.....	بحث اول: در بیان پاره‌ای از قواعد و امور که مدخلیت در فهم حکم این مسئله دارد. ....
	مبحث دومیم: در بیان اوهامی که در این مقام نموده‌اند و به آنها تمسک کرده‌اند در مقام اختلال فتوی به جواز. .. ۱۳۸
۱۳۸.....	وهم اول .....
۱۵۳.....	وهم دویم .....
۱۵۵.....	وهم سیم .....
۱۶۸.....	وهم چهارم .....
۱۸۰.....	وهم پنجم .....
۱۹۱.....	وهم ششم .....
۱۹۸.....	بحث سیم در بیان ادله اصل مطلب است .....
۱۹۸.....	اول .....
۱۹۹.....	دویم .....

٢٥١.....	سبب
٢٥٣.....	چهارم
٢٥٨.....	پنجم
٢٣١.....	ضمائم
٢٣١.....	١. سؤال و جواب سيد شفتى
٢٤٥.....	٢. مقدمه ابرام النقض
٢٤٦.....	الخميلة السادسة: في حرمة التتن
٢٥١.....	الخميلة السابعة

منابع و مأخذ / ٢٥٣

تأثیرگذاری مباحث و احکام فقهی در زندگی اجتماعی و شخصی مردم، امری آشکار است چه آن که فقه عبارت است از علم به احکام شرعی فرعی از ادله تفصیلی آنها. و این احکام شرعی مجموعه قوانین و مقرراتی است که برای اصلاح امور معاش و معاد مردم و جامعه وضع شده است.^(۱)

گاهی در این میان اموری حادث می شود که قبلاً نبوده و باعث شکل گیری مباحث تازه ای می شود. از سوی دیگر تا شکل گیری و قوام یافتن آن مباحث، مسائلی پیش می آمده که در دایره مباحثات فقهی و علمائی گنجانده می شود؛ البته اختلاف آراء فقهی، گاهی به مباحثی کشیده شده که جامعه را سخت تحت تأثیر گذاشته، با این وجود و رای همه این مباحث و جدال های فقهی، آنچه از فقهای شیعه در ادوار مختلف سراغ داریم، قدس و طهارت و مبارزه با نفس است. بنابراین ما

۱. هاشمی شاهرودی، سید محمود: موسوعة الفقه الإسلامی طبقاً لمذهب أهل البيت علیهم السلام، قم، مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام، چاپ اول، ۱۴۲۳ ق، ج ۱، ص ۱۸.

این مباحثات و اختلافات را در محدوده فقهی آن می‌دانیم نه مسئله‌ای دیگر.

در این راستا، یکی از مباحثی که تقریباً از اوایل قرن یازدهم در مجامع فقهی شیعه و سنی رایج شد، به پیدا شدن گیاهی به نام تنباکو برمی‌گشت که قبل از آن نبود. استفاده از تنباکو مباحث مختلفی را ایجاد کرد که تا مدت‌ها محافل و مدارس فقهی به آن می‌پرداختند.

پس از دوره صفویه و با روی کار آمدن قاجاریه، همزمان با ترویج سراسری تنباکو و قلیان، این بحث شدت بیشتری پیدا کرد و رساله‌های مختلفی درباره حلیت یا عدم حلیت و مفطر بودن یا نبودن آن نوشته شد. در این بین یک فتوا و گویا عمل به آن از یک فقیه محلی در مازندران باعث حرف و حدیث‌هایی شد. میرزا محمد تقی نوری مازندرانی (والد محدث نوری) قائل به عدم مفطرت دخان بود و به گفته صاحب قصص العلما ظهر ماه رمضان علانیه بر روی منبر قلیان می‌کشید. با این که قائلین به عدم مفطرت دخان در آن زمان و پیش از آن، افراد برجسته‌ای بودند؛ ولی طبق سیره علما احتیاط می‌کردند. میرزا محمد تقی با این عمل باعث شد فقیه برجسته این عصر، یعنی حجة الاسلام سید محمد باقر شفتی موضع سختی بگیرد و موجب دردسر برای وی شود.

پس از این ماجرا، وی در دفاع از خود و رد اشکالات وارده، رساله‌ای نوشت با نام کشف الاوهام و جواب ایرادات و اشکالات را داد و ضمناً دیدگاه خود را شرح داد. البته وی در این رساله ضمن مباحث فقهی، به آنچه بر او رفته از سختی‌ها، مشکلات

و سرزنش‌ها پرداخته و بخش زیادی از رساله او به گلایه از اوضاع اجتماعی و ... گذشته است. این رساله جذاب، سرنوشت یک بحث فقهی و تأثیر آن را در جامعه بیان می‌کند. آنچه در این مجال خدمت خوانندگان گرامی ارائه می‌شود، ابتدا مقدمه‌ای است بر پیدایش این بحث و سپس متن رساله خواهد آمد.

در مقدمه سعی می‌شود برای روشن شدن بحث، این موارد مختصراً ارائه شود:

تاریخچه تنباکو و ورود آن به مباحث فقهی
 رساله‌های نگاشته شده درباره تنباکو و قلیان
 شرب تنن از تحریم تا عدم مفطرت: سیری کوتاه تا قرن ۱۴
 شرح حال مختصر نویسنده رساله
 جنجال بر سرفتوای او و موضع‌گیری سید شفتی
 ضمائم حاوی ۱. رساله سید شفتی ۲. ابتدای نسخه خطی
 ابرام النقض ۳. بخشی از خمائل شیخ یعقوب حویزی بختیاری.

❖ تاریخچه تنباکو و پیدایش قلیان

تاریخ دقیق پیدایش تنباکو مشخص نیست، ولی گفته شده زمانی که کریستف کلمب در سال ۱۴۹۲ م به قاره امریکا رفت، همراهان او بومیان را دیدند که گیاهی را دود کرده و از آن استفاده می‌کنند.^(۱) وی هنگام بازگشت خود به اسپانیا در سال ۱۴۹۳ م (۸۹۸ ق) مقداری از این گیاه را به عنوان یکی از کشفیات خود

۱. کسروی، احمد: تاریخچه شیرو خورشید تاریخچه چپوق و قلیان، به کوشش عزیزالله علیزاده، تهران، فردوس، چاپ اول، ۱۳۷۸، ص ۷۳.